

– Prevođenje kao konstruktivna paranoja

Dakle, kakav je to nemogući, da ne kažem kretenski posao, osuđen, *a priori*, na neuspeh, ili – ako su prevodiocu zvezde ludački naklonjene – na krajnje efemerno, i varljivo, osećanje literarnog i egzistencijalnog blagostanja? Međutim, pomirivši se s činjenicom da je prevođenje kvintesencija očajanja, uviđamo da su alternative još gore. Pogledajmo, stoga, kako se snalaze oni koji ne prevode.

Za sve nas, neprevodioce, poluprevodioce i prevodioce, umišljene prevodioce i one istinske, polazna tačka je jezik koji nazivamo originalnim, a nekad i maternjim, ako nas ne plaše psihoanalitičke terminološke tlapnje, predrasude i verbalne avetinje. Naravno, višejezičnost (pogotovu bilingvizam) dokumentovan je fenomen; međutim, ne treba verovati takozvanim “čudima prirode”, onima koji, kako se hvale, tako savršeno vladaju “svojim” jezicima da ne znaju koji im je maternji. Među ovim kandidatima za rubriku “verovali ili ne” ističe se kritičar i esejista Džordž Stajner, koji jednostavno “zna”, čak i na nivou refleksivnih, nesvesnih reakcija, da su mu maternji jezici nemački, engleski i francuski. Veoma otmeno, ali sasvim neubedljivo. Kad smo kod razmišljanja o višejezičnosti, daleko je ubedljiviji veliki engleski pisac Džozef Konrad, čiji je maternji jezik poljski. Konrad je, dovodeći, sasvim opravdano, u pitanje ideju o “vladanju” jezikom, govorio kako je, u njegovom slučaju (parafraziram) autor pod vlašću engleskog jezika.

Kao lingvistički fenomenon, višejezičnost je zaista tajanstvena: ma koliko se istraživači-empiričari-vredni-mravi hvalili svojim imaginarnim grafikonima kojima žele predstaviti dominantnost jednog jezika u odnosu na drugi, poliglotska svest, kao i svest uopšte, ne može biti kvantifikovana i, u suštini, ostaje *terra incognita* za takozvanu pozitivnu nauku. Međutim, zahvaljujući introspekciji i osmatranju psihopatoloških mehanizama koji rukovode našom svakodnevnicom, čovek može, do određene mere, razjasniti приметnije oblike patološke višejezičnosti.

Pogledajmo, pre svega, fobično, paranoično bekstvo od maternjeg jezika, koje opisuje američki pisac (koji sebe naziva šizofrenikom) L. Volfson, u knjizi napisanoj na francuskom, *Le schizo et les langues*. Knjiga je, navodno, inspirisana autorovom izuzetno negativnom, alergičnom reakcijom na – sasvim doslovno – maternji govor. Majka mu je išla na živce, što znači, da je stradao

maternji jezik, a Volfson je našao utočište u stranim jezicima. Povrh toga, Volfson je, kako bi se odbranio od ludila, razvio ingenioznu odbrambenu strategiju: pošto je, pored svih napora, bilo nemoguće eliminisati engleski jezik iz njegovog svakodnevnog života, Volfson je, služeći se vratolomnim, i morfološkim i fonološkim intervencijama, pretvarao engleske reči i izraze u francuske, nemačke, ruske i hebrejske konstrukcije, koje su mu, kako je tvrdio, bile podnošljive. Na primer, engleska reč “yes” (da) automatski bi u njegovoj svesti postala ruska reč “jesli” (ako), koja se nalazi u upitnim rečenicama. Iako je knjiga izazvala senzaciju u Francuskoj, tradicionalni lingvisti nisu bili impresionirani – Roman Jakobson je odbio ponudu da napiše predgovor. Predgovor je napisao Žil Delez, a frejdovci svih fela su grdno uživali u zamišljenim psihoanalitičkim varijacijama na edipovske teme, naivno poistovećujući majku, kao osobu, i maternji jezik, kao psihosocijalni fenomen. Po mom mišljenju, Volfson je pobjegao od engleskog jezika jer ga je, sasvim opravdano, shvatio kao instrument jedne mrtvačke, negativne, destruktivne ideologije (redukcionizam/vulgarni materijalizam/ateizam/antihumanizam/kapitalizam/narcisoidni nacionalizam). Američki engleski je dosadan, skučen, ograničen, kržljiv jezik, ali ne zbog nekih metafizičkih manjkavosti u samoj prirodi engleskog jezika. Ne, američki jezik je počeo da odumire, u trenutku je postao instrument vladajuće ideologije. U svojoj knjizi o Kafki Delez i Gatari govore u tetraglosiji (maternji/teritorijalni jezik, jezik-instrument, jezik kulture, mitski jezik), koja može postojati u okviru jednog jezika (recimo, nivoi ili registri diskursa u francuskom jeziku), javljajući se i u širem kulturno-jezičkom kontekstu, kao kod Kafke, na primer (teritorijalni jezik: češki; instrumentalni i kulturni jezik: nemački; mitski jezik: hebrejski). U američkom jeziku te tradicionalne tetraglosije nema, zbog uspešno izvedene redukcije jezika na instrumentalnu dimenziju, što znači da je celokupni diskurs nacije (uključujući i takozvanu kulturu) u stvari jednodimenzionalni diskurs koji je upregnut u taljige neprestane proizvodnje uglavnom besmislenih i beskorisnih fizičkih objekata. U Americi svi pričaju isto: političari, levičari, desničari, intelektualci, kapitalisti. Sve što se ne uklapa u ideologiju besomučne proizvodnje biva sistematski banalizovano, tako da je, u stvari jedini dozvoljen diskurs verbalna apoteoza “produktivnog” rada. U ovom je kontekstu sasvim prirodan i objašnjiv panični američki strah od izraza kao što je “je-ne-sais-quoi”, koji, priznajem, nimalo ne doprinosi procesu proizvodnje. Kako je američka stvarnost banalna (za francuskog filozofa Lisjena Žerfanjona banalnost je “morne” – znači, ako je verovati mom francuskom rečniku, sumorna, setna, turobna tamna, mutna, nezanimljiva), dužnost je svih javnih i kulturnih radnika da tu banalnost, u najboljoj tradiciji teorije odraza, prenesu novim generacijama kao definiciju jedinog mogućeg sveta. Kad govori o jezičkim igrama, Vitgenštajn podrazumeva veliki broj igara, a ne jednu jedinu opsesivnu igru, koju Antonino Penisi prepoznaje kao simptom jezičke patologije. Možda se u ovoj patologiji nalazi ključ koji će demistifikovati hroničnu tendencioznost anglosaksonskih, a naročito američkih prevodilaca, koji često kasape sopstveni jezik kako bi uklopili strani tekst u domaće ideološke stege. Lingvistima koji se iščudavaju što u američkom engleskom više nema pravila,

i što svako može kazati i napisati šta mu padne na pamet, treba skrenuti pažnju na strogu ideološku zakonitost koja je, na nivou jezika, zamenila prinudu lingvističkih pravila. Pogledajmo, kao primer, loš američki prevod, citiran u E. Helerovom eseju “Niče i Vitgenštajn”, aforizma 521 u Ničeovoj *Volji za moć*. Niče kaže (parafraziram) da je nemoguće misliti racionalno ako čovek odbaci prinudu jezika (sprachlichen Zwang). Po Niče, racionalnost je, ako se ne varam, nemoguća bez zakonitosti. Međutim, u prevodu koji citira Heler ta zakonitost postaje tamnica (prison-house) jezika. Dodajmo, uzgred, da su mnogobrojni američki akademski intelektualci, među kojima se ističe Frederik Džejmson, napravili sjajne karijere na osnovu ove potpuno izmišljene Ničeove tamnice. Međutim, tamnica nije pala s neba. Trebalo je lansirati tezu, u skladu s ideologijom proizvođačkog ludila, da je bavljenje jezikom, a i kulturom uopšte, jalov posao, jer se iz tamnice ne može, pa zato hajde, brate, da se bacimo na proizvodnju i ne traćimo vreme na učenje stranih jezika (i slične gluposti), pošto su strani jezici takođe tamnica – isto to, ali možda malo drukčije. Lingvisti danas lome glavu o jezik brazilskog plemena Pirahã (izgovor: “pidahan”), opisanom u nedavnom članku u časopisu *Njujorker* (autor je Džon Kolapinto) koji, zbog svojih veoma čudnih osobina dovodi u pitanje teoriju o univerzalnoj gramatici. Koliko je antropolozima poznato, Pidahan je jedino monoglotsko pleme u amazonskoj oblasti. Sasvim jednostavno, pripadnici tog plemena preziru sve druge jezike i poglede na svet. U njihovom mentalnom svetu, čije su granice definisane subjektivom percepcijom, ne postoje opšti pojmovi i vreme. Misionarima koji su pokušali da im objasne hrišćanstvo Pidahanci su odgovorili da “nikad nisu sreli tog Hrista, pa stoga ne mogu o njemu razgovarati.” Za nas je to mentalni svet koji nas nagoni na bekstvo glavom bez obzira, baš kao što je američki engleski izbezumljivao, ili možda još uvek izbezumljuje, Volfsona.

Drugu, u manjoj meri patološku, reakciju na maternji jezik nalazimo u fantazmi “savršenijeg” jezika, u kojem će, navodno, doći do izražaja skriveni potencijali mladog stvaraoca koji sanja o jezicima u kojima sve može biti bolje rečeno. Tako je, na primer, jedan meni poznat mladi (relativno) intelektualni avanturista, jednom krenuo u potragu za jezicima, protračivši mnoge godine svog života u području jednog “velikog” jezika, verujući da s pripadnicima tog velikog jezika ume da komunicira, jer svi, zaboga, govorimo srodne (indoevropske) jezike i posedujemo zajednički fond kulturnih vrednosti. Tako je, na primer, taj mladi čovek verovao da jedan američki profesor filozofije može razumeti Dekartovu misao, iako ne zna francuski. Zar “I think, therefore I am” nije tačan prevod “Je pense donc je suis”? Nažalost, nije. Problem je već u prvoj reči. Dok “je pense” podrazumeva subjekt koji je slobodan da misli o svemu, ne obazirući se na prinudna mentalna ograničenja materijalizma, “I think” pripada diskursu subjekta koji, pokoran anglosaksonskoj ideologiji, misli kao proizvođač-potrošač materijalnih objekata – dakle, kao pojedinac u okviru ideoloških sistema, baš kao Aristotelovo oruđe koje govori. Pozitivisti su u pravu kad kažu da su metafizički stavovi besmisleni, ali je toj frazi trebalo dodati “za Anglosaksonce”. I zaista, kad Anglosaksonac, koji čak natuca latinski, izgovori reči “res cogitans”, to za njega ne znači ništa, budući da živi

u svetu gde postoji samo “res extensa”, gde ne postoje razlike između čoveka i životinje, gde čovekolike mašine odlučuju. Reč je o svetu u kojem, kako kaže Džon Lok (parafrazirajući starije izvore), taj – barokni – da se poslužim pomalo burlesknim anahronizmom Todor Pavlov (živ mi Todor...), vlada princip “nihil est in intellectu quod non fuerit in sensu”, čija redukcija na “nihil est in intellectu” nikako ne bi promenila tok anglosaksonske filozofije. Postoji li drugo, ubedljivije, objašnjenje za nakaradni anglosaksonski mit o Dekartu, koji nije osnivač (kako Bergson kaže) moderne evropske filozofije, već, naprotiv, protojerej takozvanog “mehanicističkog” pogleda na svet, na osnovu kojeg su Anglosaksonci, strasno i agresivno (jer, kako tačno kaže Lakan, neznanje je treći nagon, koji treba dodati Frojdovoj nagonskoj dvojnosti život-smrt) ignorišući objektivna (na drugim jezicima) tumačenja Dekartove filozofije, izgradili jednu monstroznu, posuvraćenu predstavu o Dekartu kao propovedniku metalostrugarskog ateizma dostojnog lametrijevskog ekstremnog materijalizma. Anglosaksonce nikako ne zbunjuje Dekartova vernost katoličanstvu. On se samo šalio, kažu oni...

Dakle, mladim ljudima (prevodiocima, utopistima, slobodnim strelcima, sanjarima i pomalo šizoidnim pesnicima), koji veruju da svako, pa čak i Anglosaksonci, može shvatiti jasnu i racionalnu Dekartovu filozofiju, treba skrenuti pažnju na anglosaksonski san o “kartezijanskoj” (!!!) lingvistici, koja, navodno, udara temelje univerzalne gramatike i opšte nauke o jeziku. Interesantna koincidencija: Svetski Duh nauke o jeziku zaobilazi indijske gramatičare, Platona i Aristotela, srednjovekovne filozofe, Lajbnica i nemačke komparativiste kako bi sleteo na Tehnološki institut američke države Masačusets, gle! – baš prekoputa božanskog Harvarda i ovaplotio se u ličnosti Noama Čomskog, učenjaka koji je objasnio logos, dakle, ono što, kako su Platon i Aristotel (a i hrišćanski filozofi) dobro znali, čovek ne može objasniti. Bez sumnje veliki naučnik, Čomski je podlegao tipičnoj američkoj iluziji da nauka objašnjava sve. Ne poričući značaj teorije o generativnoj gramatici, ipak mislim da su njegove teorije (koje je i on kasnije revidirao) o univerzalnoj gramatici empirijski nezasnovane, kao što se vidi iz pomenutih antropoloških podataka o jezicima koji se nikako ne uklapaju u “sistem”. Međutim, kao što tvorcima značajnih teorija dobro znaju, najopasniji su epigoni, koji, do besvesti razrađujući naučene teorije, prave akademske karijere, zarađuju dolare i stižu epigončiče, epigone epigona, i tako, *ad infinitum*. Tako je, na primer, pomodni lingvist Stiven Pinker, u svojoj veoma uspešnoj kampanji da “pojasni” modernu lingvistiku širokim anglosaksonskim narodnim masama, razvio, pored svojih vulgarnih premissa o “jezičkom nagonu”, sasvim nebuloznu tezu o fundamentalnom mentalnom jeziku, koji on naziva “mentales” ili “mentalski”. Zamišljam knjigu, iz pera nekog novog Etijambla, s naslovom *Parlez-vous mental?* Pinkerova staljinistička konstrukcija, po logici baza-nadgradnja, istog je tonaliteta kao grubo “dijamatsko” viđenje čovekove psihe kao novogradnje, u kojoj se redaju, vertikalno, precizno opisani mentalni/metalni slojevi, od betonskog temelja, do viših spratova, gde se ispoljavaju specifičnije mentalne funkcije kao što je jezik – malo drukčije, ali u suštini betonske. Moram priznati da mi je pomalo sumnjivo kad Anglosaksonci

govore o nekom univerzalnom mentalnom jeziku kao metafizičkoj podlozi *sine qua non* jezika kojim ljudi govore. Pinkerova biografija me navodi na misao da je on na ideološkoj liniji “Bog govori engleski”, a ne sme to da kaže. Anglofon rodod iz Montreala, Pinker je pobegao glavom bez obzira – u Ameriku! – kad je shvatio da živi u kanadskoj provinciji čiji je zvanični jezik francuski. Ne tvrdim da nema vrednih lingvističkih radova na engleskom, ali lingvist svetskog glasa koji ne zna nijedan strani jezik, koji je protraćio mladost u drugoj po veličini svetskoj frankofonskoj metropoli ne naučivši francuski ni za po kući, čije su bibliografije da čoveku pripadne muka (nijedan naslov na stranom jeziku) – to je malo čudo, i u svakom slučaju čudo kojem nedostaju kvalifikacije da govori o problemima opšte lingvistike.

Ne želeći da obezvedim problematiku odnosa jezika i svesti, hoću reći da je, i pored svih empirijskih veština i usavršenih metoda introspekcije, naše poznavanje čovekovog unutarnjeg života zaista minimalno. I sami termini “jezik” i “svest” označuju entitete čija priroda, donekle dostupna čulima, ostaje zagonetna.

I pored toga, lingvisti često padaju u determinističke klopke tipa “kokoška ili jaje”, skaćući od “konačno potvrđene” Sapir-Vorfove hipoteze (jezik formira svest) do neke sveže izgancane varijante starog mentalizma, po kojem, ipak, svest caruje dok jezik gramatičke klade valja. Logičnija je, i vernija empirijskim opažanjima, teza da jezik i svest nisu jasno razdvojene energije koje ili postoje za svoj groš ili utiču jedna na drugu po nekom predodređenom programu. Pored toga, ova teza obelodanjuje besmislenost veoma popularnih ideja o problematičnoj prirodi poliglotske svesti. I dalje zamišljajući svest kao neku napravu, psiholingvisti lupaju glavu o psihološke, čak psihopatološke implikacije poliglotskog života. Na primer, da li se moje englesko “ja” i moje francusko “ja” razlikuju? Da li izazivam kafanske tuče kad sam anglofon, pa onda, prešavši na francuski, iznenada postajem tiha i povučena osoba koja piše poeziju u stilu Malarmea? U ovom bi se kontekstu vredelo osloniti na francuski izraz “état d’âme” (“stanje duše” ili “raspoloženje”), koji vernije, daleko vernije od fantazmagoričnih prikaza engleskih i francuskih moždanih centara koji funkcionišu po principu šizofrenog haosa, objašnjavaju suptilne psihičke promene koje prate prelazak, u svakodnevnom životu jedne osobe, s jednog jezika na drugi. Poliglotska ličnost se suštinski ne razlikuje od monoglotske. Ako jezike možemo povezati sa stanjima duše, time ne dovodimo u pitanje činjenicu da je čovekova duša, kako su verovali stari filozofi, jedinstvena i nepromenljiva. Latinski i francuski Dekart su jedan te isti Dekart.

Govoreći o jeziku kao polaznoj tački, od koje se udaljujem, ili kao idealizovanom cilju u kojem tražim utočište, uviđam da metafora bekstva, mada moćna figura u psihologiji i muzici (fuga), stvar, zbog svoje prostornosti, lažnu sliku, ako je uopšte moguće govoriti o vizuelnosti neopisivog, unutarnjeg života. Za razliku od materijalnog sveta, kojeg definišu geometrijske i fizičke metafore, čovekov unutarnji kosmos ne može biti izmeren. Tu nam kilometarske dimenzije fizičkog sveta ne pomažu. Pa ipak, nemoguće bekstvo nas i dalje privlači. Zanimljivu, i pomalo tužnu, priču o bekstvu od jezika nalazimo u knjizi Nataše Lvovič.

Jevrejka, odrasla u Sovjetskom Savezu, Nataša Lvovič je, braneći se od ruskog jezika, koji je doživljavala kao instrument staljinističke represije, nalazila utočište u francuskom jeziku. Po šemi prikazanoj u Delezovoj i Gatarijevoj knjizi o Kafki, za nju je francuski bio jezik kulture. Neki psiholozi, a i sama Nataša Lvovič, nazvali su ovu njenu francusku “ličnost” fantazmom. Možda, ali reč “fantazam” ponekad označava kreativne psihičke strategije koje ograničenim istraživačima nisu jasne. Na primer, moglo bi se reći da je nemačka kulturna zajednica u Pragu, nakon osnivanja Čehoslovačke, živela svoj kolektivni fantazam na nemačkom jeziku, dok su ostali gledali svoja posla na češkom. Da li je stvaralaštvo Eliasa Kanetija (rođen u Bugarskoj, živeo u Engleskoj, pisao na nemačkom) fantazam? Ako prihvatimo termin, moramo priznati da je tu reč o kreativnom fantazmu, koji je za stvaraoca daleko bolja alternativa od zdrave nekreativnosti.

Fantazam Nataše Lvovič odoleo je nasrtajima banalne sovjetske svakodnevnice. Međutim, nakon emigracije u Ameriku i neuspelih pokušaja da iskoristi svoje znanje francuskog, Nataša Lvovič je odlučila da mora ostaviti svoj francuski fantazam, svoju zamišljenu ličnost po strani, i prihvatiti život na engleskom jeziku kao praktičnu i racionalnu alternativu. U umetnosti prefinjene, ali kao smrt efektivne psihološke represije i manipulacije, sovjetski šegrt se ne može meriti s američkim majstorom. Dok je živela u Sovjetskom Savezu, Nataši Lvovič ovakva kapitulacija verovatno nije pala na pamet. Svakako, život na engleskom jeziku nužno je i neizbežno zlo u Americi, ali nikako racionalna alternativa navodno fantazmatičnoj posvećenosti francuskom jeziku.

U svakom slučaju, bekstvo u drugi jezik, uspeo ili neuspelo, uvek je čudno, nadrealno, a ponekad i katastrofalno, iskustvo. Međutim, treba reći da je prevođenje po definiciji “dobro bekstvo”, čak i kad prvobitni psihološki impuls potiče od osećanja pomalo paranoidne klaustrofobije, koja, kao što sam već rekao, nastaje u duhu mladog čoveka koji zamišlja “druge jezike” kao nepoznate zemlje čija čudesa mame i opčinjavaju nestrljivog putnika. Pri povratku, ipak, kako se to često dešava, egzotičnost, koja se, u samom trenutku, nameće kao doživljaj nevidenog intenziteta, vremenom postepeno bleđi, jenjava, kako bi se utopila u poznat/nepoznat pejzaž proživljenog iskustva. Pored toga, čovek uviđa, da ga, kad je reč o jeziku, a i mudrosti uopšte, logos po definiciji prevazilazi, što znači da s krajnjom skepsom treba slušati priče o podvizima intelektualnih giganata koji mogu smlaviti sanskrit, ili kineski, vratolomnom brzinom. Kad su Etijambla pitali, prilikom jednog televizijskog intervjuja sedamdesetih godina prošlog veka, koliko jezika zna, svi su bili zapanjeni odgovorom. Klasično obrazovani Etijambli, koji je pored evropskih jezika znao i kineski, nije morao kriti svoju golemu erudiciju. Međutim, odgovorio je, sasvim ozbiljno, da zna samo jedan jezik: francuski.

Etijamblov odgovor krije jednu duboku mudrost koja govori o skrivenoj prirodi prevodilačkog posla. Istini za volju, prevođenje ne samo što je oblik blagog ludila (recimo, paranoja društveno prihvatljivog intenziteta) ili, možda, nekakva nepatološka verzija bekstva od “mog” jezika (ukoliko je uopšte moguće posednički fantazirati o jeziku), već nepatovoreno antiparanoični akt, koji me definitivno potvrđuje kao subjekt čija životna energije nije sputana

iluzornim prostornostima (gore-dole, od ovog do onog jezika, bliže pravom značenju ili dalje od njega itd.). Možda treba zaboraviti da je sama reč “prevođenje” prostorna metafora, kao što i termin “metafora” izniče iz primitivne percepcije prostora. Ne, prevođenje nije šetnja od jezika – tamo-nazad. U prevodičevoj svesti “tamo” ne postoji: sve je tu, u neprekidnom stvaralačkom toku koji budi čovekovu memoriju, životnu energiju i unutarnje duhovno bogatstvo. I tako, konačno, prevodilac uviđa da ne mora da bira između burne sudbine Odiseja i smirene egzistencije pileta pokućara, jer prevodilac je i jedno i drugo.

Bibliografija

- Behler, Ernst. “Translating Nietzsche in the United States: Critical Observations on the *Complete Works* of Friedrich Nietzsche.” U: Mueller-Vollmer, Kurt, and Michael Imscher, ur. *Translating Literatures, Translating Cultures: New Vistas*. Berlin: E. Schmidt, 1998, str. 125–143.
- Bergson, Henri. “La philosophie française.” *La Revue de Paris*, 15 mai 1915, str. 236–256.
- Colapinto, John. “The Interpreter: Has a Remote Amazonian Tribe Upended Our Understanding of Language?” *The New Yorker*, April 16, 2007.
- Deleuze, Gilles, Félix Guattari. *Kafka: pour une littérature mineure*. Paris: Éditions de Minuit, 1975.
- Heller, Erich. “Wittgenstein and Nietzsche.” In *The Artist’s Journey into the Interior, and Other Essays*. London: Secker & Warburg, 1966.
- Jameson, Fredric. *The Prison-House of Language: A Critical Account of Structuralism and Russian Formalism*. Princeton, W: Princeton University Press, 1972.
- Jankélévitch, Vladimir. *L’Alternative*. Paris: Alcan, 1938.
- Jerphagnon, Lucien. *De la banalité. Essai sur l’ipéité et sa dureté vécue*. Paris: Vrin, 1966.
- Lvovich, Natasha. *The Multilingual Self: An Inquiry into Language*. Mahwah, W: Lawrence Erlbaum Associates, 1997.
- Nietzsche, Friedrich. *The Will to Power*. Translated by W. Kaufmann and R. J. Holingdale. New York: Vintage, 1968.
- Pennisi, Antonino. “Langage, action, réalité chez Henri Bergson.” U: Stancati, Claudia (avec la collaboration de Donata Chiricò et Federica Vercillo). Sprimont, Belgique: Mardaga, 2001, str. 147–158.
- Pinker, Steven. *The Language Instinct: How the Mind Creates Language*. New York: William and Morrow, 1994.
- Wolfson, Louis. *Le schizo et les langues*. Paris: Gallimard, 1970.

Zoran Minderović, pisac i prevodilac, stalni saradnik *Mostova*, autor je dveju knjiga eksperimentalne proze (*Intelektohipograf*, *Blagodeti ništavila*) i mnogobrojnih odrednica u američkim enciklopedijama. Na srpski je sa engleskog preveo knjige Elen Pejgels, Sintije Ozik, Suzan Sontag, a sa francuskog knjige Julije Kristeve i Klod Levi-Strosa. U okviru Editors’ Association of Canada angažovan je u afirmisanju francuskog jezika i kulture na američkom kontinentu. Zaposlen je u izdavačkoj kući ProQuest, u odseku za kanadske publikacije.

